ఆ పాత పాట మధురం

రాజా

నెలనెలా..ఒక పాత సినిమాలోని పాటల సంగీత సాహిత్య విశ్లేషణ

భూకైలాస్

తమ సంస్థ చిహ్నాన్ని చూపిస్తున్నపుడు వినిపించే నేపథ్య సంగీతంతో సహా ప్రేక్షకులందరూ గుర్తుపెట్టుకునే బ్యానర్ వాల్యూ కలిగిన చిత్రాలెన్నింటినో నిర్మించిన సంస్థ - ఏ.వి.యమ్. 1958లో విడుదలయిన భూకైలాస్ చిత్రం ఈ సంస్థ నిర్మించిందే ప్రతిష్టాత్మకంగా భారీ ఎత్తున నిర్మించబడ్డ ఈ పౌరాణిక చిత్రానికి నేటికీ తరగని ప్రజాదరణ ఉంది ముఖ్యంగా ప్రతి శివరాత్రికి ఈ చిత్రం ప్రదర్శింపబడని ఊరు తెలుగునాట లేదేమో?

కొన్ని పాటలు వింటున్నప్పుడు రాసింది ఎవరని అడుగుతాం. కొంతమంది గీత రచయితల గురించి చెప్పేటప్పుడు వారు రాసిన పాటలను తప్పనిసరిగా పేర్కొంటుంటాం. రాసిన ప్రతిపాటా తన గురించి అడిగి మరీ తెలుసుకునేట్టుగా తన ముద్రను 'కలం'కరించుకున్న రచయిత సముద్రాల(సీనియర్) అయితే - ఆయన గురించి చెప్పేటప్పుడు తప్పక ఉదహరించవలసిన గీతాలలో 'భూకైలాస్' చిత్రంలోని పాటలు ఉండి తీరతాయి. ఈ చిత్రానికి సంగీతాన్ని సుదర్శనం - గోవర్ధనం సమకూర్చారు. వారి సంగీత దర్శకత్వంలో ప్రాణం పోసుకుని, నేటికి జన చైతన్యాలతో సజీవంగా ఉన్న ఆ చిత్రంలోని పాటలలో ఈ నెలలో ఓ ఆరు:

దేవ మహాదేవ మము బ్రోవుము శివా
భవ పాశ నాశనా భువనైక పోషణా ||దేవ||
పరమ ప్రేమకార నిఖిల జీవాధార
సకల పాప విదూర దరహాస గంభీర ||దేవ||
దివ్య తేజోపూర్ణ తనయులను గన్నాను
దేవతా మాతలతో పరియశము గొన్నాను
కావుమా నా సుతుల చల్లగా గౌరీశ
ఈ వరము నాకొసగు ప్రేమతో సర్వేశ ||దేవ||

ఈ పాటను ఎమ్.ఎల్. వసంతకుమారి పాడగా రావణుని తల్లి కైకసి పాత్రను పోషించిన హేమలత అభినయించారు. శంకరాభరణ రాగానికి చక్కని ఉదాహరణగా ఈ గీతాన్ని చెప్పుకోవచ్చు. ఓ పాటకు సాహిత్యాన్ని సమకూర్చే ముందు పాత్ర పూర్వాపరాలు రచయితకు తెలియటం ఎంత ముఖ్యమో ఈ పాటను ఆసాంతంగా గమనిస్తే తెలుస్తుంది. రెండో చరణంలో సముద్రాల ఉపయోగించిన 'పరియశయు' అనే పదాన్ని తర్వాత ఏ సినీసంగీతంలోనూ ఏ గీత రచయితా ఉపయోగించినట్టులేదు.

మున్నీట పవళించు నాగశయన
చిన్నారి దేవేరి సేవలు చేయ ||మున్నీ||
నీ నాభి కమలాన కొలువు జేసే
వాణీసు భుజపీఠి బరువు వేసి ||మున్నీ||
మీనాకృతి దాల్చినావు
వేదాల రక్షింప!
కూర్మాకృతి బూనినావు
వారధి మధియింప!
కిటి రూపము దాల్చినావు
కనకాక్షు వధియింప!
నరసింహమై వెలసినావు
ప్రహ్లాదు రక్షింప!
నతపాల మమునేల జాగేల - పాల ||మున్నీ||
మోహినీ విలాస కలిత నవమోహణ
మోహదూర మౌనిరాజ మనోమోహన
మందహాస మధుర వదన రమానాయక
కోటి చంద్ర కాంతి సదన శ్రీలోల - పాల ||మున్నీ ||

ఈ గీతాన్ని ఎమ్.ఎల్.వసంతకుమారి పాడగా అప్పటి ప్రసిద్ధ నృత్యకళాకారిణి శ్రీమతి కమలాలక్ష్మణ్ అభినయించారు. మండోదరి తండ్రి మాయాసురుడి పాత్ర ధరించిన ఎస్.వి.రంగారావు తదితరులు ఈ పాటలో సన్నివేశ ప్రాధాన్యంగా కనిపిస్తారు. షణ్ముఖప్రియ రాగం ప్రధానరాగంగా సాగుతూ చివరి చరణాల వద్ద నటభైరవిరాగాన్ని కలుపుకున్న ఈ పాటను - సంగీత రంగాన్ని నమ్ముకోదలచిన ప్రతివారూ ఆడైనా, మగయినా సరే సాధన చేసి తీరాలి. ఇలాటి పాటలు పాఠాల్లాంటివి. పట్టు సాధించిన కొద్దీ సామర్ధ్యం పెరుగుతుంది.

మండో: అందములు విందులయే అవని ఇదేనా
కమలాసనునీ కోటి శిల్ప కూటమిదేనా
ఎందును లేనీ తీయందనాలూ
చిందులు వేసెనుగా ||అం||
చెలి: తెలుసును నీలో వలపుదూరం
కలచివేసినట్టే విచారం
చెలి: నీ మది దోచే మన్మథుడెవరే
చెలి: నిజమేనా యోచనా
చెలి: ప్రణయ సుధా యాచన
చెలి: తగవేనా
చెలి: ఈ నటనా
మండో: చాలునిక వంచన
అందరూ: అందములు విందులయే అవని ఇదేనే
మండో: తామర పూవులా తురిమేము రారే
చెలి: మనసున వేదన మితిమీరి పోనే
చెలి: అంతేనా
చెలి: ఔననె
మండో: చాలు మీదు ఆగడాలు

ఈ పాటను పి.సుశీల, బృందం పాడగా, మండోదరి పాత్రను ధరించిన జమున, ఆమె చెలికత్తెల పాత్రలను ధరించిన కొందరు ఉపపాత్రధారులు అభినయించారు. సంగీత పరంగా ఈ పాటలో ఓ తమాషా ఉంది. అదేమిటంటే వి.శాంతారాం దర్శకత్వంలో 1954లో వచ్చిన 'సుబహ్ కా తారా' చిత్రం కోసం సంగీత దర్శకుడు సి.రామచంద్ర స్వరపరచగా తలత్ మహమ్మద్, లతా పాడిన 'గయా అంధేరా/హువా ఉజాలా/చమ్‌కే చమ్‌కే సుభాకా తారా' అనే గీతం ఆరోజుల్లో పెద్ద హిట్.

ఆ పాట ట్యూన్‌ని సుసర్ల దక్షిణామూర్తి 'సంతానం'(1955) చిత్రంలో 'సంతోషమేలా సంగీత మేలా పొంగి పొరలేను మనసీవేళా' అనే పాటకు వాడుకున్నారు. ఇంతకుముందు 'సంతానం' చిత్రంలోని ఈ పాట గురించి రాస్తూ 'భూకైలాస్' చిత్రంలోని

ఓ పాటకు కూడా ఈ ట్యూన్ వాడుకోవడం జరిగిందని, ఆ వివరణ 'భూకైలాస్' గురించి రాసే సమయంలో ప్రస్తావిస్తామని తెలపటం జరిగింది. పాఠకులకు గుర్తుండే ఉంటుంది.

ఈ 'అందములు విందులయే అవని ఇదేనా' పాట మొదటి చరణంలో. 'నీ మదిదోచే మన్మధుడెవరే' అనే లైనుకి రెండో చరణంలో 'తామర పూవులా తురిమేము రారే' అనే లైనుకి - ఆనాటి 'సుభాహ్ కా తారా' చిత్రంలోని 'గయా అంధేరా' పాటలోని చరణాల ట్యూన్‌ని వాడుకున్నారు. ఒక పౌరాణిక చిత్రంలోని పాటలకు వేరే భాషలోని పాత ట్యూన్‌ని తీసుకోవటంలో కొన్ని మినహాయింపులు ఉన్నా ఎంతో మందికి విడ్డూరంగా అనిపిస్తే మాత్రం ఆశ్చర్యపడవలసిన అవసరం లేదు.

దేవ దేవ ధవళాచల మందిర
గంగాధరా హర నమో నమో
దైవత లోక సుధాంబుధి హిమకర
లోక శుభంకర నమో నమో
పాలిత కింకర భవనా శంకర
శంకర పురహర నమో నమో
హాలహలధర, శూలాయుధకర
శైలసుతావర నమో నమో ||దేవ దేవ||

దురిత విమోచన, ఫాల విలోచన
పరమ దయాకర నమోనమో
కరి చర్మంబర, చంద్రకళాధర
సాంబ దిగంబర నమో నమో ||దేవ దేవ||
నారాయణహరి నమో నమో ||నారయణ||
నారద హృదయ విహారీ నమోనమో ||నారాయణ||
పంకజనయన, పన్నగశయనా ||పంకజ||
శంకర వినుతా నమోనమో ||శంకర|| ||నారాయణ||

ఈ పాటను ఘంటసాల గానం చేయగా ఎన్.టి.ఆర్, ఏయన్నార్‌లపై చిత్రీకరించారు. ఇంటర్‌లూడ్స్‌లో (చెలికత్తెలతో) జమున కూడా కనిపిస్తారు. పాటలో శివపరంగా ఉండే భాగానికి ఝుంఝూటా రాగాన్ని, విష్ణుపరంగా ఉండే భాగానికి కాపీ రాగాన్ని ఉపయోగించారు. ఈ పాట వింటున్నప్పుడు రామారావుకు, నాగేశ్వరరావుకు వేర్వేరుగా ఘంటసాల తన కంఠాన్ని, మార్చి పాడేరని ఫీలయ్యేవాళ్ళు నేటికీ ఉన్నారు. నిజానికి రాగంలోని మార్పువల్ల సన్నివేశపరంగా పాత్రధారి మారటం వల్ల, తరాల తరబడి మనసుల్లో పడిన ముద్ర ప్రభావంగా ఏర్పడిన అభిప్రాయాల వల్ల 'పదుగురాడు మాట పాడియై ధర చెల్లు' అన్న రీతిలో ఆ నమ్మకం అలా చలామణి అయిందే కాని నిజానికి ఘంటసాల ఆ విధంగా పాడలేదు. తెలుగునాట ఈ పాటతో పరిచయం లేనివారు చాలా తక్కువగా ఉంటారు. అంతేకాదు ఈ పాటను మోగించని శివాలయం కూడా ఆంధ్ర ప్రాంతంలో లేదనే చెప్పాలి. ఇక సాహిత్యపరంగా చెప్పాలంటే నమోనమో అనే పదాల్ని మినహాయిస్తే - దేవదేవ, ధవళాచల మందిర, గంగాధర, హర ఇలా అన్నీ ప్రస్తుతించే విశేషణాలే. పాట మొత్తం విశేషణాలనే కలిగి ఉండటం ఈ పాట విశేషం. అతి అరుదుగా జరిగే ప్రయోగం ఇది.

సుందరాంగా అందుకోరా
సౌందర్య మాధుర్య మందారము
అందంలేని పొందలేని
ఆనందలోకాలు చూపింతురా ||ఆనంద|| ||సుందరాంగా||
కేలుకేలుగొని మేనులేకముగ
ఏకాంత సీమలలో
మది సంతాప మారగ సంతోషమూరగ
చెంత చేరరార ||కేలు|| ||సుందరాంగా||

యోగము చేదు విరాగము చేదు
అనురాగమె మధురమ్
చాలు సాధన విడవోయి వేదన
సంతోషాబ్ధికి పోదము ||యోగము||
అట రంగారు బంగారు మీనాలమై
చవులూరించుచు తేనె జూరాడుదాం
తేలాడుదాం ఓలాడుదాం ముదమార
తమితీర ఈదాడుదాం ||సుందరాంగా||

ఘంటసాల పాట మొత్తం 'ఓం నమఃశివాయ' అంటూ మంత్రోచ్చాటన చేస్తుండగా సుశీల అద్భుతంగా పాడిన ఈ పాట ప్రేక్షకులను మైమరపించే మధుర మనోహర గీతం. ఈ పాటను ఉత్తరాదికి శృంగార నాట్యతార హెలెన్ అభినయించారు. సన్నివేశపరంగా తపోదీక్షలో ఎన్.టిఆర్ కూడా కనిపిస్తారు. పాట స్వరరచనలో మనోగతమైన అల్లికే కనిపిస్తుంది గాని రాగ స్వభావాలకు ప్రాధాన్యత నిచ్చినట్టు అనిపించదు. అయినా కాస్త తరచి చూస్తే భీంప్లాస్ స్కేల్‌ను ఆధారంగా చేసుకున్నట్టు అనిపిస్తుంది. శివధ్యానంలో ఉన్న రావణుని తపోనిష్టను భంగపరచలేని ఓ అప్సరస చివరికి తాను కూడా శివనామ స్మరణలో అంతర్ధానమై పోవడం పాటలోని ప్రధానాంశం. అందుకుగాను ఓ పక్క 'ఓం నమఃశివాయ' అంటూ చేసే మంత్రోచ్చాటనను పాట మొత్తం వినిపింపచేస్తూ - మరో వైపు పాటను కొనసాగించే ప్రక్రియ పాటకు ప్రత్యేక అందల్ని సమకూర్చి పెట్టింది. సాహిత్యపరంగా లోతుల్లోకి వెళితే ఉద్రేకపరిచే శృంగార - భావం విరుపులతో, మెరుపులతో మైమరుపులతో పాటంతా విస్తరించుకుని ఉన్న పదిమందిలో నిర్భయంగా స్వేచ్ఛగా పాడుకునేలా ఉన్నదంటే దానికి కారణం భాషాసంస్కారం. కవికి కావాలిసింది, వారితో పనిచేయించుకునే వారికి తెలియాల్సింది అదే!

జయ జయ మహాదేవా
శంభో సదాశివా
ఆశ్రిత మందారా
శృతి శిఖర సంచారా
నీలకంధరా దేవా దీన బాంధవా రావా
నన్ను గావరా ||నీల||
సత్యసుందరా స్వామి
నిత్య నిర్మలా పాహి ||నీల||
అన్యదైవము కొలువా
నీదు పాదమూ విడువా
దర్శనమ్ము నీరా మంగళాంగా
గంగాధరా
దేహీయన వరములిడు

దానగుణ సీమా
పాహియన్నను ముక్తి
నిను పరంధామా
నీమమున నీ దివ్య నామ సంస్మరణగా
ఏమరక సేయుదును భవతాపహరణా
బవతాపహరణా
నీ దయామయ దృష్టి
దురితమ్ములారా
పర సుధావృష్టి
నా వాంఛ తీడేరా
కరుణించు పరమేశా
దరహాసభాసా
హరహర మహాదేవ

కైలాసవాసా కైలాసవాసా
ఫాలలోచన నాదు మొరవిని
జాలిని పూనవయా,
నాగభూషణ నన్నుగావక
జాగును సేయకయా
కన్నుల విందుగ భక్తవత్సల
కావగ రావయ్యా ||కన్నుల||
ప్రేమమీర నీదు భక్తుని మాటను నిల్పవయా ||ప్రేమ||
శంకరా శివశమరా అభయంకరా
విజయంకరా

‘జయ జయ మహాదేవా‘తో మొదలయి ‘నీలకంఠరా దేవా‘ అనే మకుటంతో సాగే పాట ఘంటసాల భక్తి గీతాలలో ఎన్నదగినది, మిన్నయైనది. గాయకుని సామర్ధ్యానికి గీటురాయిలా నిలిచే ఈ పాట మొదట్నుంచి ‘దర్శనమ్మునీరా మంగళాంగ గంగాధరా‘ వరకు తిలంగ్ రాగాన్ని - దేహియన వరములిడు దానగుణసీమా‘ దగ్గర్నుంచి ‘హరహర మహాదేవ కైలాసవాసా‘ వరకు శుద్ధ సావేరి రాగాన్ని - ‘ఫాలలోచన నాదు మొరవిని‘ దగ్గర్నుంచి పాట చివరి వరకు నాద నామక క్రియ రాగాన్ని ఉపయోగించారు. సాధారణంగా ఈ పాటను భావ, రసస్ఫోరకంగా పాడగలిగే ఏ గాయకుడైనా పోటీలలో ప్రత్యేకంగా ప్రశంసించబడతాడు. అంతటి పట్టు ఉందీ పాటలో. ఎన్.టి.ఆర్, అభినయించిన ఈ పాటలో నాగభూషణం, బి.సరోజాదేవికూడా కనిపిస్తారు. సంగీత పరంగా మరో విశేషమేమిటంటే పాట మధ్యన వచ్చే ‘దేహియన వరములిడు‘ చరణం దగ్గర్నుంచి పాట పూర్తి అయ్యేలోగా ఏ రకమైన స్పందనకూ లోనుకాని హృదయం ఎక్కడైనా ఉంటే దాన్ని పాషాణంగా భావించాలి. ఇక సాహిత్య పరంగా ‘అన్యదైవమూ కొలువనీదు పాదము విడువా‘ అనే వాక్యాల ద్వారా రావణాసురుని వ్యక్తిత్వాన్ని ఆవిష్కరించారని చెప్పాలి. కవికి గాని, రచయితకి గాని విషయ పరిజ్ఞానంతో పాటు గ్రంధ పఠనాబలం కూడా తోడైతే భావుకతకు, భాషా పటిమ చేకూరి ఆలోచింపజేసే వాక్యాల ఆవిర్భావం జరుగుతుంది. పాట మొదట్లో వచ్చే ‘శృతి శిఖర సంచారా‘ అనే వాక్యం ఆ కోవకు చెందినదే. శృతులనబడే వేదాల శిఖరమందు ఉండేవి ఉపనిషత్తులు, జీవాత్మను పరమాత్మ సన్నిధికి సమీపంగా (ఉప), నియబద్ధంగా(ని), ఉంచునది (షత్), - కనుక ఆ ఉపనిషత్తులలో సంచరించే వాడా అని అర్థంతో వాడిన ‘శృతి శిఖర సంచారా‘ వాక్యాన్ని మన ముందుంచిన సముద్రాల వారి పాండిత్య వైభవానికి నమోవాకాలర్పించకుండా ఉండలేం.

ఆ నాటినుంచీ ఈ నాటి వరకూ వచ్చిన, వస్తున్న సినిమాల్లోని పాటల సాహిత్యం గురించీ, సంగీతం గురించీ సాధికారకంగా, సవివరంగా, సరళంగా, సమగ్రంగా విశ్లేషించగల ఒకే ఒక్క సీనియర్ మోస్ట్ జర్నలిస్ట్ రాజా. ‘కౌముది‘ పాఠకులకోసం ఆయన వ్యాసాలని నెలకొకటి అందిస్తున్నాం. ఒక్కసారి నిన్నటి తరం పాటల్ని నెమరు వేసుకుందాం.. ఆ నాటి మధుర స్వరాలని మరోసారి గుర్తు తెచ్చుకుందాం.

ఇ-మెయిల్ ఎడ్రసు: raja.musicologist@gmail.com *బ్లాగు:* ***http://musicologistraja.blogspot.com/***

Click here to share your comments on this article.